

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

Fig. 1. Domkirkens Vestfacade.

Ribe Domkirke.

Studier over dens Bygningshistorie i den
høj- og senromanske Periode.

Af Licentiat *William Anderson* i Lund, Sverige.¹⁾

Kristendommen har i Ribe en stor og minderig Historie. Jævnside med Slesvig og Birka, den svenske Stad paa en Ø i Mælaren, er Ribe det første Sted i Nor-

¹⁾ Den danske Oversættelse er foretaget af Højskolelærer cand. mag. *C. P. O. Christiansen*, Askov.

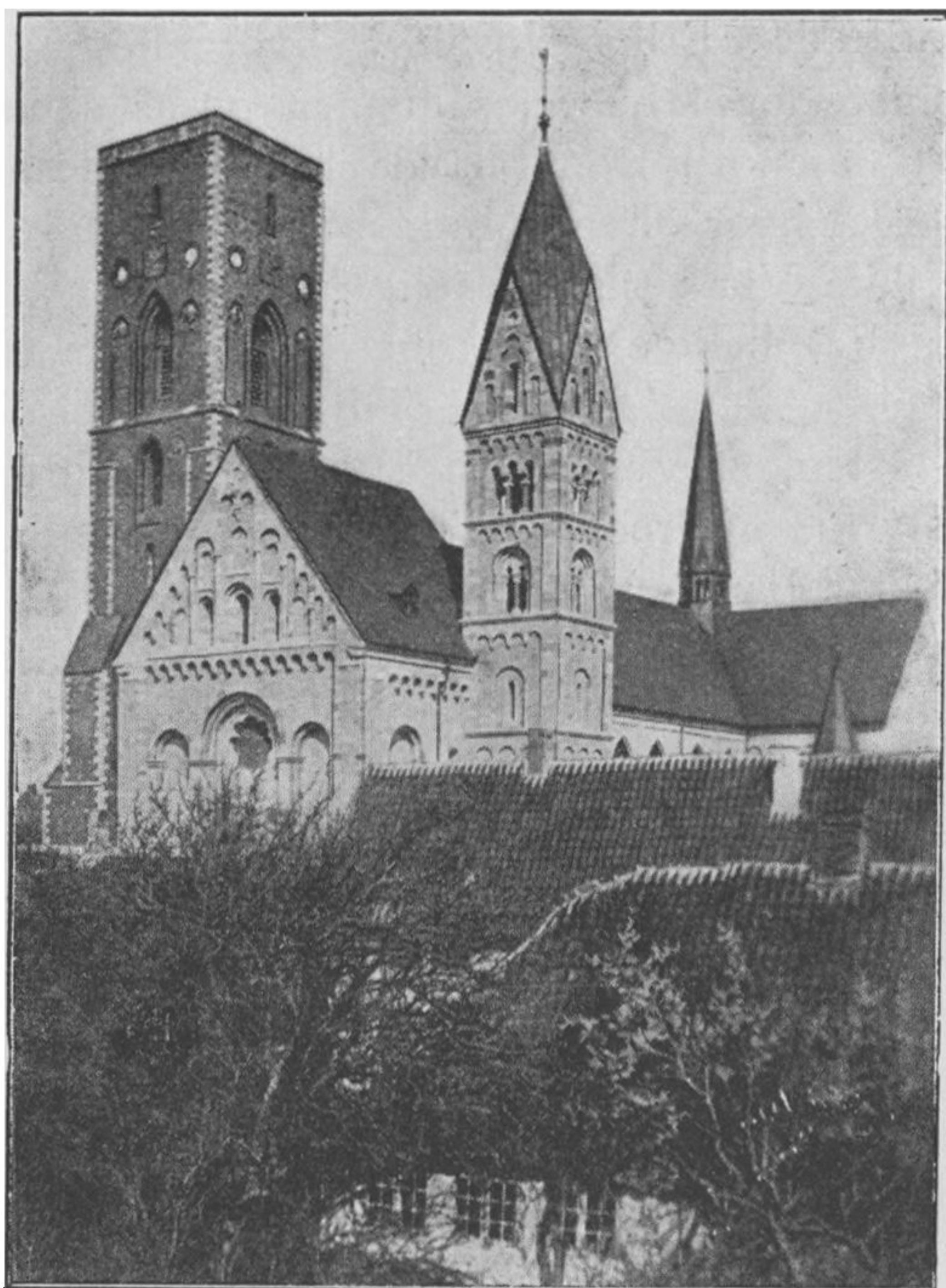
den, hvor der blev bygget en Kirke i den karolingiske Tid. Byen havde en gunstig Beliggenhed, og da vi ved at Slesvigs og Birkas Indbyggere havde livlig Forbindelse med den store frisiske Handelsby Dorstad, maa vi formode, at det samme var Tilfældet med Ribe. I en Rejsebog fra Slutningen af det 11. Aarh. anføres det da ogsaa, at man fra Ribe, der er omgivet af Vand, sejler til Friesland, England og Tyskland. Ribe og Slesvig var den ældre Middelalder igennem Danmarks og Skaanes Tilknytningspunkter til Fastlandet, og over disse Byer strømede Varer, Rejsende og aandelige Paavirkninger ind i Landet.

Domkirken i Slesvig stod i Broderskabsforbindelse med Domkirken St. Laurentius i Lund. Centralkirken St. Michael i Slesvig hørte Cluniacenserne til, og det laa ligesom Cluniacensernes Allehelgenkloster i Lund paa et Højdedrag nord for Byen. Gennem den kirkelige Organisation, som voksede sig stærk indenfor Klosterordnerne, stod disse betydningsfulde Centreer for aandeligt Liv i den aller nøjeste Forbindelse med hinanden, og over dem gik Pilgrimsrejserne til Rom og til det hellige Land.²⁾ Fra Slesvig til Rhinlandet gik en af de mest benyttede Færdselsaarer over Brødreklostrene i (Bremen?), Helmarshausen, Corvey, Abdinghof i Paderborn, St. Patrokus i Soest, og St. Pantaleon i Köln. Fra Rhinlandet gik Vejen videre over Alpepasserne, der fra Bodensøen førte til Como, medens en anden Vej førte over Øvre-Rhinlandet ind i Burgund.

I en islandsk Rejsevejledning for Pilgrimme fra Midten af det 12. Aarh. findes en Fortegnelse over Valfartsstederne paa Vejen til Rom. Fra Norge var der to Dages Rejse til Aarborg; derfra gik Rejsen over Viborg,

²⁾ *William Anderson*: Ribe, Bari och Périgord. Tidsskrift f. Konstvetenskap. 1925—26, S. 75—93.

Hedeby, Slesvig, Itzehoe og over Elben til Stade; derfra over Verden, Minden, Paderborn til Mainz. En anden Vej førte fra Stade over Hildesheim, Gandersheim til Mainz, og Forfatteren af Rejsebogen fortæller, at

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

Fig. 2. Domkirkens Taarne set fra Sydvest.

»ad disse to Hovedveje rejser Nordboerne, og naar disse Veje følges, mødes de i Mainz, og dette er de Veje, der i Almindelighed bliver brugt.« En anden Vej til Rom gik fra Norge over Friesland, Deventor eller Utrecht, »hvor man tager Stav og Randsel og faar Ind-
Fra Ribe Amt 7.

vielse til Romerfærden.« Fra Mainz gik Turen saa over Strasborg, Basel, Hospitset paa St. Bernhard til Aosta. Ved Paira stødte man sammen med dem, der havde taget Italiensrejsen, som vi straks skal skildre. Mellem Piacenza og Borgo San Donnino laa det af Kong Erik Ejegod stiftede »Eriks Hospits«, hvor alle Vejfarende blev bospiste, og i Lucca, som man ogsaa skulde igennem paa Vejen til Rom, havde han ligeledes oprettet et Herberge, hvor »hver Mand af dansk Tunge gratis kunde drikke Vin i tilstrækkelig Mængde«. Vilde man videre til det hellige Land, gik Vejen over Benevent ind i Apulien, der paa denne Tid var en sælsom Blanding af Østen og Vesten, og hvor store Pilgrimsskarer samledes i Bari, Barcella og Brindisi for at indskibe sig til det hellige Land.

Iliansvejen var Vejen gennem Burgund ned til St. Gilles (Iliansborg), den store Klosterkirke ved Rhonens Munding. Rejsen mellem Alperne og Slesvig blev her ved forlænget med 6 Uger, men St. Gilles var saa navnkundig, at mange Pilgrimme foretrak at lægge Vejen herom for derfra at sejle til Kalsen, hvor de som før fortalt ved Pofloden mellem Paira og Piacenza naaede Vejen, der gik mod Syd. St. Gilles var dog fortrinsvis Mødestedet for dem, der herfra vilde indskibe sig til det hellige Land eller drage til St. Jakob i Galicien (San Jago di Compostella). I St. Gilles mødtes Pilgrimsvejene fra Nord og Mellemeuropa med dem fra Frankrig, Spanien og Italien og med Vejen til den hellige Grav. Nordboerne har dog ogsaa ofte taget Søvejen til Apostlen Jakobs Grav i Compostella, og i Rejsébogen fra Slutningen af det 11. Aarh. (her Adam af Bremen) omtales Ribe som Indskibningssted for Pilgrimsfærder til det Hellige Land. Undervejs har man lagt til ved Ferrol i Nærheden af San Jago di Compostella.

Det er med disse Rejseruter som Baggrund, at vi maa søge at forstaa den kirkelige Arkitektur, som opstaar i Jylland, i Slesvig og i Skaane i første Halvdel af det 12. Aarh. Efter Oprettelsen af det nordiske Ærkebispedømme (1099—1103), blev Domkirken opført i Lund mellem Aarene 1103 og 1146; kort efter, at Arbejdet her var begyndt, maaske dog først omkring 1120—30, tog man fat paa Opførelsen af Slesvigs Domkirke og af Stenkatedralen i Ribe. Bygherrerne alle tre Ste

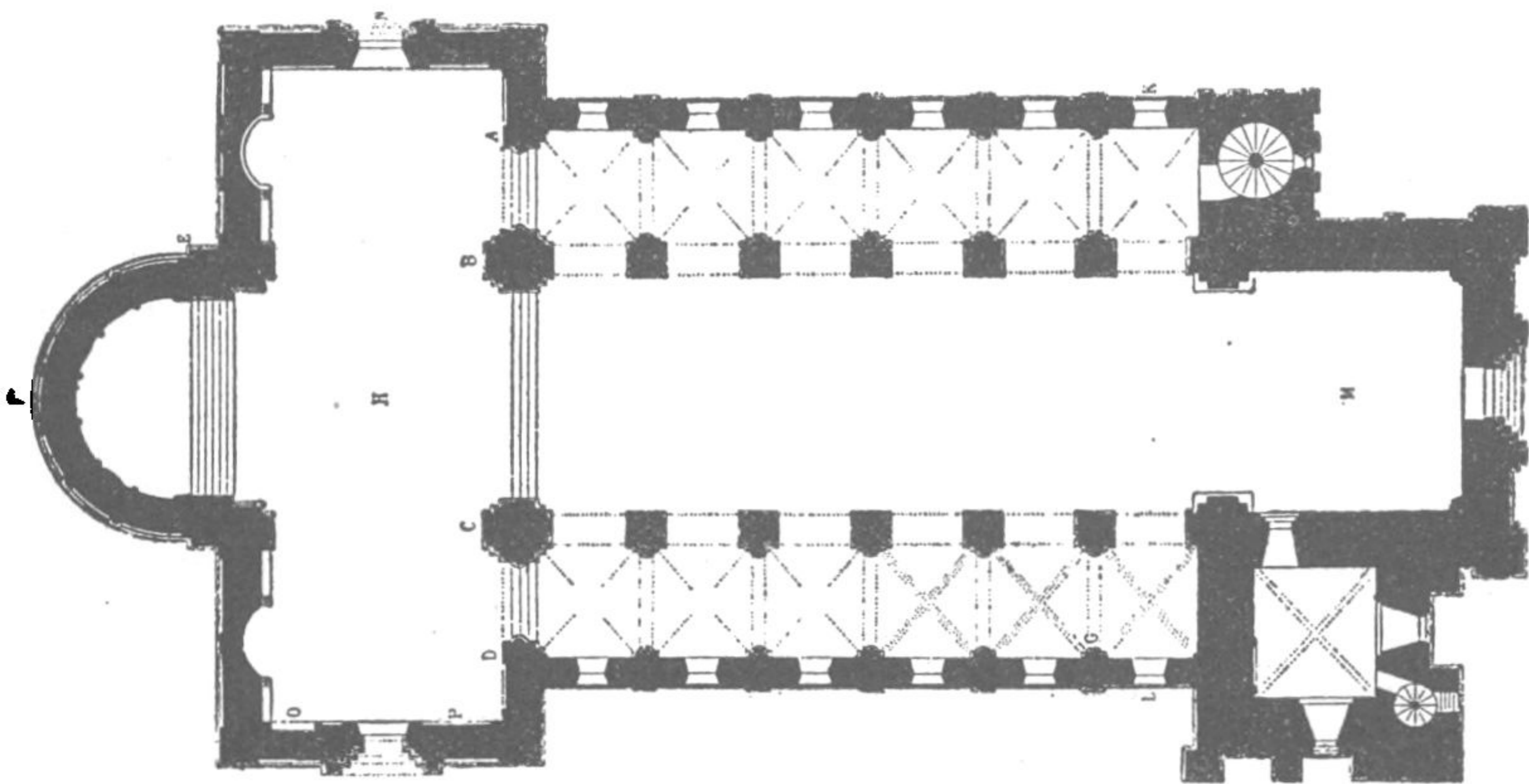

Fig. 3. Domkirkens Grundplan ved Aar 1300.

der har staaet i livlig Forbindelse med hinanden, Stenmestrene har rejst frem og tilbage mellem Byerne, har medbragt nye Forbilleder og bragt andre med tilbage, men sikkert er det, at Bygmestrene i Lund har givet Tonen an. Bygmestrene har kappedes ikke blot under Arbejdet paa Domkirkernes Bygning, men ogsaa under Opførelsen af Stenkirker ude paa Landet, der nu i Domkirkernes Spor begyndte at afløse de gamle Trækirker.

De ældste Hovedtræk i Ribe Domkirkes Bygnings-

historie er velkendte og skal kun ganske kort anføres her. Biskop Ture (1122—1134) har paabegyndt Arbejdet, og visse Dele synes at have staaet færdige i 1137, da Erik Emune blev bisat i Kirken. Bygningen fortsattes af Flamlænderen Elias (1142—1162/66) og Domkapitlet blev oprettet i 1145. Et Augustinerkloster blev indrettet efter den hellige Augustins Regler, og Biskop Radulf lod Martyren Leofdags Relikvieskrin opstille paa Alteret i 1169. Domkirken har i Hovedsagen været færdigbygget, da Radulf, der døde den 14. Febr. 1171, blev begravet midt i Kirken.

Man har i Almindelighed regnet med, at Domkirken — fraset Korkuplen — skulde staa i Afhængighedsforhold til rhinske Forbilleder, og at Stenmestrene selv skulde være kommet fra Rhinlandet. Dette gælder dog ikke den højromanske Domkirke, der har staaet færdig i 1171 eller umiddelbart før Branden 1176, ligesom de rhinske Forbilleder heller ikke i nævneværdig Grad har præget Lunds Domkirke. For at komme til Klarhed over, hvorfra de kunstneriske Impulser til Ribe Domkirke er kommet, og over, hvordan Bygningen oprindeligt har set ud, maa vi nøje mærke os, hvad der stod færdigt før Branden 1176, og hvad der senere er føjet til, og vi maa prøve paa at skelne skarpt mellem de Stilstrømninger, der har gjort sig gældende under disse to Byggeperioder, den højromanske og den senromanske.

Første Periode: Den højromanske Domkirke.
(ca. 1122—ca. 1176).

Takket være den udmærkede Arkitekturhistoriker Jakob Helms er det virkelig muligt at kalde det oprindelige Domkirkeanlæg frem fra alle de Tilbygning-

ger og paaklistrede Dekorationer, som senere Aarhundreder har belemret den med. Den højromanske Domkirke var efter sin Grundplan en treskibet Pille-Basilika med Emporer³⁾ over Sideskibene, med et bredt Tværskib, der ragede ud over Ydermuren og med en Hovedabsis, der sluttede sig direkte til Tværskibets Østmur, flankeret af to kun fra det indre synlige Sidealternicher.

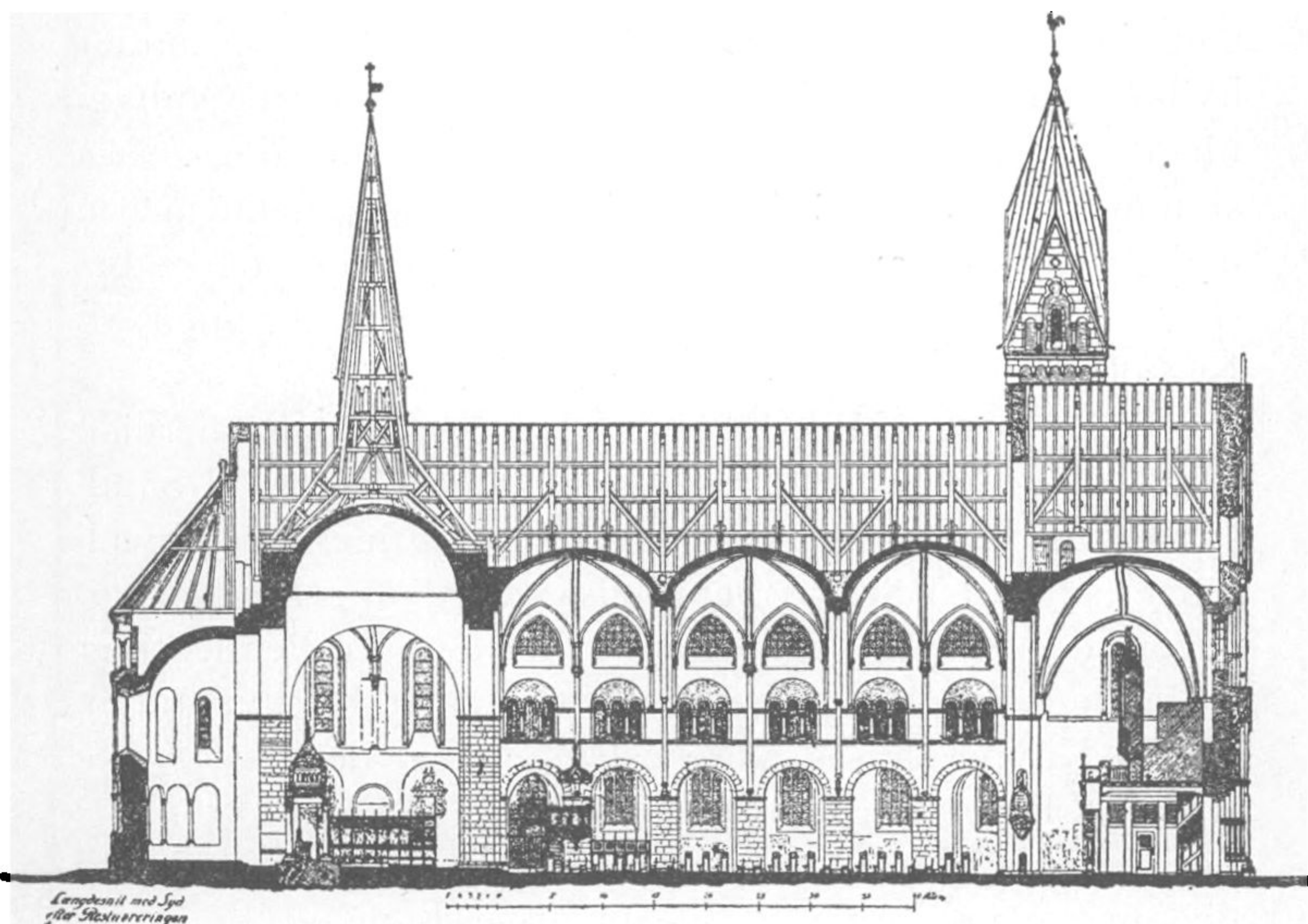

Fig. 4. Længdesnit af Domkirken mod Nord efter Restaureringen.

I Vest havde den en Facade, hvor to Taarne omsluttede en Forhal. Til Forskel fra de andre sydiskandinaviske Domkirker har Ribe saaledes en T-formet Grundplan, noget, der før i Tiden kunde ses i to Kirker i Visby.

³⁾ Emporer 3: Gallerier, der aabner sig indad mod Kirkeskibet og benyttes af Munke, Sangerkor o. s. v.

Domkirken St. Maria I (cirka 1130) var her bygget som en treskibet Basilika med udskydende Tværskib og med en Absis, der slutter sig umiddelbart til dette. Samme Grundplan havde den enskibede St. Clemens II.⁴⁾ Efter al Sandsynlighed er begge disse to gotlandske Kirker bygget under Paavirkning fra Ribe. Ribe selv har faaet denne sin Grundplan enten direkte fra Akvitanien eller fra Syditalien fra Apulien, som Erik Eje-god besøgte under sin Pilgrimsfærd i 1098, under hvilken han maaske har hvervet Stenmestre til Ombygningen af Domkirken i Lund. Planen kan dog ogsaa stamme fra Domkirken i Speier, som selv gennem sin østlige Korkuppel og sine ydre Gallerier er stærkt beslægtet med de apuliske Bygningsværker, især med St. Niccola i Bari.

Før 1176 var Midtskibet og Tværskibet i Ribe rejst, begge vel sagtens med flade Bjælkelofter; efter al Sandsynlighed hører det ribbeløse kuppelagtige Krydshvælvinger af Tuf i Sideskibene ogsaa til denne første Byggeperiode, ligesom den skønne, lette, paa Pendentiver hvilende Kuppel, som endnu svæver over Korkvadraten. Denne Kuppel er saa nær beslægtet med de vestfranske Kirkers Hvælvingskonstruktioner, f. Eks. St. Fronts i Périgueux ⁵⁾ eller Kathedralen i Cahors, at Forbilledet til den maa være bragt hertil fra disse Egne af Frankrig. Dette kan ikke overraske os, thi Apulien og Akvitanien stod paa denne Tid i levende Forbindelse med hinanden, hvad Kunsten angaar, og ofte kan direkte Afledningsforhold paavises mellem deres Bygningsværker.

⁴⁾ *William Anderson*: Skånes romanska Landskyrkor. Lund 1926.

⁵⁾ Paapeget i al Korthed af *Francis Beckett*. Danmarks Kunst I. S. 77.

Vender vi os derefter til Ribe Domkirkes Vestparti, har dette næppe været beregnet paa at skulle bære et Centraltaarn, men her har sikkert fra Begyndelsen været en noget fremskudt Forhal paa to Etager, flankeret

Fot. R. Haupt.

Fig. 5. Søjlefod i Nørre Brarup Kirke i Angel.

af to Taarne, som paa den samtidige Augustinerkirke i Dalby i Skaane, noget der stammer fra den sydtyske Bygmesterskole, hvis mest fremtrædende og skelsættende Bygningsværk blev opført i Hirsan i Schwaben. Ejendommeligt er det ogsaa, at en Søjle paa Tværskibets sydøstlige Hjørne i Ribe er forsynet med et Zig-

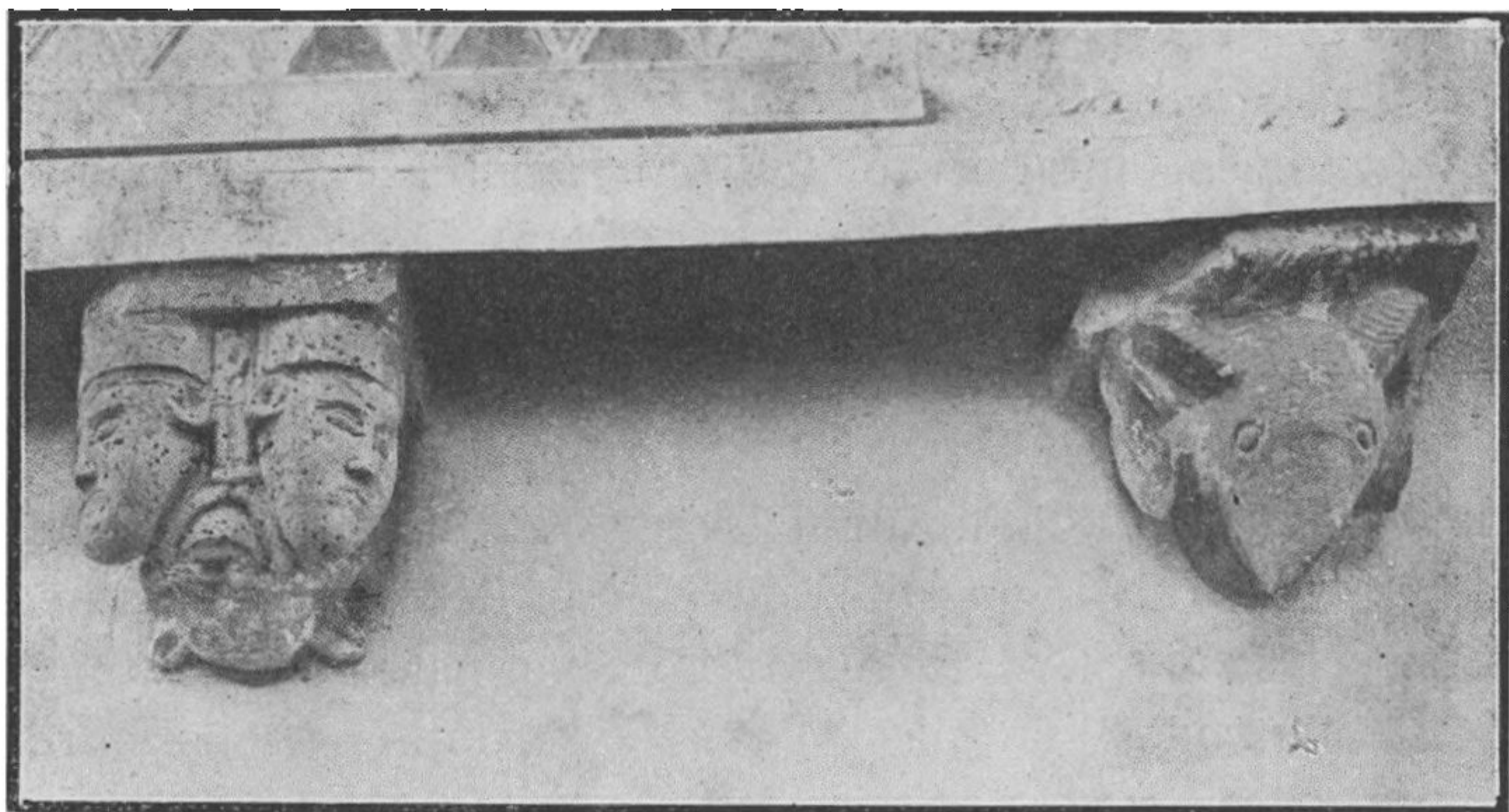
sakmønster, som genfindes paa Søjler i Stueetagen i Dalby Kirkes Forhal og i Lunds Domkirkes Krypt. Skjoldene og »Næserne«⁶⁾ paa den samme Søjles Kapitæl er typisk for Hirsanskolen.

En ganske særlig Interesse frembyder Udsmykningen af Absis i Ribe. Francis Beckett har paastaet, at det nederste Stokværk er blevet bygget førend Lunds Domkirkes Absis fik sin nuværende nederste Beklædning, og at de to øvre Stokværk i Ribe er blevet opført samtidig med de to nederste i Lund, men førend man her havde tilføjet Dværggalleriet øverst oppe. Arbejdet med Ribeabsis'en har saaldes været standset en Tid lang, noget vi ogsaa ved ad anden Vej. Det er nemlig paafaldende, at det nedre Stokværk har Skulpturarbejder med Figurfremstillinger, mens det øvre Afsnit helt savner saadanne. Endvidere bærer Granitpilastrene i det nederste Stokværk paa Hjørnerne af deres Baser Mandshoveder, der i forbløffende Grad ligner dem, der smykker Baserne paa Portalsøjlerne i Sørup Kirke i Angel. De, der har hugget disse Figurbilleder, synes derfor efter Biskop Tures Død 1134 at have forladt Domkirken i Ribe og at have fundet rige Arbejdsfelter i de da paabegyndte Stenkirkebygninger ude i Landsbyerne i Angel og i Ribes Omegn. Nogle af Stenmestrene kan senere paavises oppe i Sverige.

En ganske særlig Betydning har Portalen i den sydlige Korsarms Gavl, den berømte Kathoveddør. Hvad dens Type angaar, er den beslægtet med de lombardisk-apuliske Søjle- og Baldakinportaler, som de kender fra Domkirkerne i Modena (1099—1106), Barletta og andetsteds. Søjlerne i Ribe staar paa to Løver, hvoraf den ene holder i Forpoterne en Mand, den anden et ondt Væsen. Søjlernes Baser er smykket med Hjørneblade

⁶⁾ ∫: Søjlehovedernes øvre fremspringende Hjørner.

og deres Kapitæler med to Rækker kransstillede Blade, og oven over disse findes Ranker eller Blade i Palmetteform. Et ejendommeligt Træk i Portalens Opbygning er de hesteskoformede Buer (Arkivolter), der runder sig over Søjlparrerne til højre og venstre; bemærkelsesværdigt er det ogsaa, at de ikke er forsynet med Vulster (Rundstave), men staar tomme. Begge disse Ejendommeligheder genfinder vi i Burgund paa den indre Vestportal i Abbedikirken i Charlieu (1094), et Bygningsværk, der har øvet Indflydelse paa den samtidige skaanske Arkitektur gennem den anonyme Mester, der gaar

Fot. S. Curman.

Fig. 6. Søjlehoveder fra Askeby Kirke i Östergötland.

under Navnet »Majestatis«. Blandt hans ypperste Arbejder regner man den østlige Baldakin i Lunds Domkirkes nordre Korsarm og Døbefonten i Fryde Kirke i Skaane.

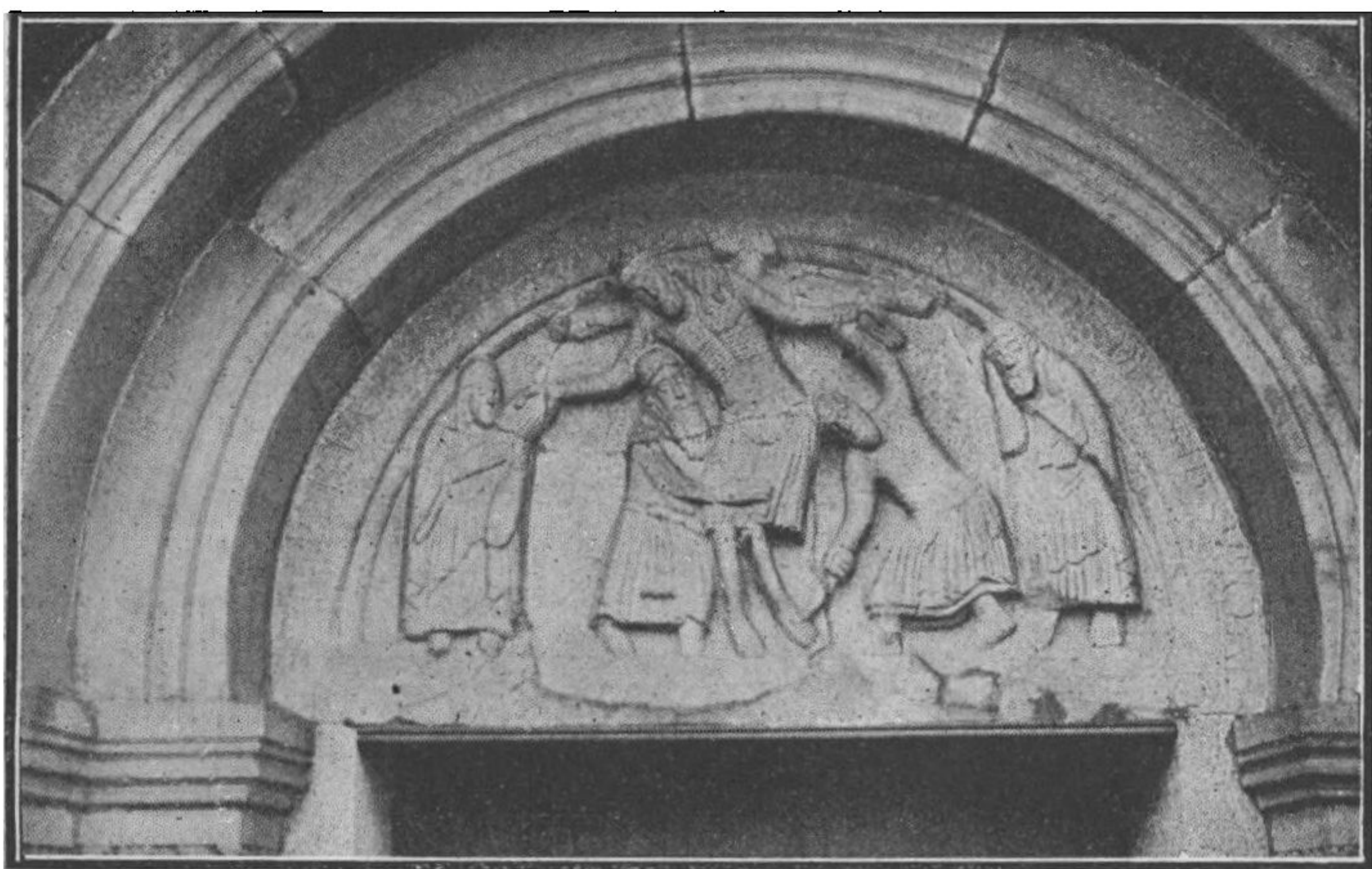
Granitrelieffet i Kathoveddørens Tympanon er et fortræffeligt udført Skulpturarbejde, fast og sikkert i Compositionen, præget af høj monumental Kunst og af dramatisk Sjælfuldhed. Spændingen er forbi og har givet

Plads for dyb Sorg, Stilhed og Inderlighed. Figurerne er dog ikke stive i deres Holdning, men alle er de i Bevægelse og Virksomhed. Som saa hyppigt i Billedhuggerkunsten efter 1130 er Figurerne holdt klart ude fra hinanden, og de synes at bevæge sig frit i Rummet. Dette er noget nyt. Men ellers er Stilen traditionsbundet og slutter sig til Forbilleder fra det 11. Aarhundrede. Man forstaar saaledes endnu ikke at gøre Skel paa Overkrop og Underkrop, Skikkelserne er massive og uden Vekselvirkning; og Foldekastet er rent overfladisk i Behandlingen. Den mægtige Kristusfigur, som behersker hele Optrinnet, er nær beslægtet med Courajod-Krucifikset i Louvre og Haarbehandlingen og den store Flig, som hænger ned fra den øverste Del af det stærkt foldede Lændeklæde, minder meget om Kristusskikkelsen paa Eksternstenen i Vestfalen fra c. 1115. De nedhængende Flige af Skærfene, som Josef og Nikodemus bærer, genfindes hos Profeten i Lunds Domkirkes Krypt (1123). Kryptsøjlerne i Lund staar atter i nær Forbindelse med den samtidige Skulptur i Angel. Man kan saaledes jævnføre den Kryptsøjle, der forestiller Abraham med Lazarus i sit Skød, med Reliefferne paa Døbefonten i St. Johanneskirken paa Føhr. Til samme Kreds hører Skulpturerne i Øster-Starup ved Kolding. Vi maa derfor formode, at han, der har været Mester for Kathoveddøren, har faaet sin Uddannelse i Lund hos Kryptkirkens Billedhuggere, og at han har været fortrolig med det her anvendte Billedsprog. Snart efter er han dog draget til Jylland og har her fundet en rig Arbejdsmark.

Et Relief, der mere direkte er et Sidestykke til Korsnedtagelsen i Ribe, findes paa Portalen til St. Marie i Oleron (Basses Pyrenées).⁷⁾ Dette Arbejde er mærke-

⁷⁾ *A. Kingsley Porter: Romansque sculpture of the Pilgrimage Roads Boston 1923. Ill. 461.*

ligt nok delt i to Afsnit. Under Korsfæstelsescenen ser man nemlig to Rundbuer. Denne Komposition genfindes forskellige Steder, saaledes i Avallon i Burgund, men den stammer oprindeligt fra Cluny.⁸⁾ Det her omtalte Slægtskab mellem Ribeportalen og Burgund bekræftes end mere ved Forekomsten af saadanne af Rundbuer tværdelte Tympanoner i flere jydsk Kirker. Nogle af de mest kendte Eksempler er fra Portalerne i Rom og

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

Fig. 7. Kathoveddørens Tympanon (Dørfeltet).

Vilbjerg, hvor et Krucifix rejser sig over de to Rundbuer. Motivet genfindes i Skaane og paa den sydlige Langhusportal paa Hellig Kors Kirken i Ronneby (Bleking)⁹⁾, en Kirke, jeg tidligere har henført til c. 1200, men som jeg nu paa Grund af mange andre jydsk Paa- virkninger, som jeg har fundet i Skaane og Sydsverige,

⁸⁾ *A.Kingsley Porter*: Anf. Arb. I. S. 161—162.

⁹⁾ *William Anderson*: Den äldre Kyrkliga Konsten i Blekinge. Lund 1922. Fig. 9.

er tilbøjelig til at datere til omkring 1140. Det bør tilføjes, at Ronnebyportalen er af Granit ligesom de ovennævnte jyske Portaler.¹⁰⁾

Overordentlig naturligt er det ogsaa, at man i Ribe kan paavise nær Slægtskab med Kirkerne i Holland, for Eks. med dem i Utrecht og ved Rhinen. Her forbi gik jo de danske Handelsfarer og Pilgrimsrejser. I et Toldprivilegium, udstedt af Kejser Henrik V i 1122 til Utrecht, nævnes de danske udtrykkeligt, og ved Midten af det 13. Aarh. nævnes det, at Rejseruten fra Rom til Danmark gik over Basel og Köln, hvorfra man tilfods vandrede til Utrecht. Mellemstationerne var Neuss, Xanten, Arnhem og Zeigst. I Utrecht indskibede man sig og sejlede til Danmark.

I Utrecht er der to Kirker, der har Betingelser for at have paavirket Ribe Domkirke, nemlig St. Maria, der havde Emporer og Centralkuppel, og St. Nikolauskerk, som mod Vest havde en Facade med to Taarne, ligesom

¹⁰⁾ Franske Træk i den jyske Arkitektur fra det 12. Aarh. kan man træffe i et større Aantal Landsbykirker. Et Eksempel herpaa har man saaledes i flere Portaler, der ikke oven til er afsluttet af en Rundbue, men af en flad Dæksten eller af en antik Gavltrekant. Fra Ribe gik jo den store Rejserute til Fastlandet over Holland, hvor vi i Kirken i Breusd ved Maastricht finder et Tympanon af sidstnævnte Form, smykket med en Fremstilling af Samsons Kamp med Løven. Naar Raphael Ligtenberg daterer den til ca. 1200, er dette meget for sent, for denne Portalform er mere end noget andet et Særkende for Herskerne i Auvergne og Dauphiné, f. Eks. Meillers (Allier; Porter: anf. Arb. III. 1251). At denne Portalform stammer fra Auvergne, bekræftes endnu mere af Sydportalen i Aal. Ovenover Dækstenen er der et Rum, og dette er opadtil begrænset af en Rundbue med Vulst, en Komposition, som genfindes paa Sydportalen i Langhuset paa Notre-Dame i Clermont-Ferrand.

Bergkerk i Deventer. Disse Bygninger har dog ikke kunnet spille nogen afgørende Rolle for den ældste højromanske Kirke i Ribe, og der kan heller ikke drages nogle sikre Slutninger fra den benyttede Bronthalertuf,

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

Fig. 8. Kathoveddøren.

en Stenart fra Egnen ved Andernach; thi Tuf var i Holland en gængs Handelsvare. Man kunde, hvad Indflydelse paa den ældste Ribe Domkirke angaar, lige saa gerne rette Opmærksomheden mod en eller anden af Kirkerne i Bremen eller mod Rhinlandet, men noget

sikkert har man ikke her at bygge paa. Haupt har Ret i, at man først senere, naar Talen bliver om de efter Branden 1176 opførte Bygningsdele, kan pege paa en direkte Indflydelse fra Rhinegnene, og han peger end yderligere paa, at det netop er i disse Dele af Kirken, at ædlere Stenarter er blevet anvendte, f. Eks. Trachyt fra Brachenfels i de senere opsatte Emporsøjler.

Efter Francis Becketts Undersøgelser ¹¹⁾ skulde Langhussystemet stamme fra Biskop Elias' Tid og være direkte paavirket af Kirken St. Ursula i Køln. Denne Paastand ser bestikkende ud og skulde delvis kunne godkendes, hvis Ribe ikke havde haft nogle Rester fra den højromanske Bygnings Tid. Forholdet er imidlertid det, at Ursulakirken ikke er paabegyndt førend Ribe Domkirken, snarere er den senere, fra det 12. Aarh.s anden Fjerdedel, og ser vi bort fra de efter Branden 1176 tilbyggede Dele i det indre af Domkirken, har vi for os en Kirke af en helt anden Karakter end de rhinske. Et helt anskueligt Billede af det Indre, som det har været i Ribe, faar vi ved at betragte Systemet i Domkirken i Viborg. I det nedre Stokværk har vi her rundbuede Arkader paa Piller, derover en Baandliste, derover de aabne Arkader i Emporetagen med to Søjler og tre Aabninger i hvert Empor, omfattet af en stor Rundbue. Emporerne er atter sammenholdte af en i Søjlehovedernes Højde gennemgaaende Liste og øverst oppe afsluttes Muren af smaa rundbueformede Vinduer. De horisontale Linjer behersker det hele og de giver Ro over Fladerne. De svarer fortræffeligt til det flade Træloft og skaber paa Trods af dette en let og fri Rumvirkning.

I St. Niccola i Bars i Apulien findes en lignende Etagedeling; der hviler over denne Kirke og den der

¹¹⁾ *Francis Beckett*: Danmarks Kunst I. S. 79 og 72.

med beslægtede Domkirke i Madena en lignende Ro, og de har den samme Gennembrydning af Midterskibets Mure, som giver saa rig Skyggevirkning, og som vi kender fra Domkirken i Ribe.

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

Fig. 9. Løvehovedet paa Kathoveddøren.

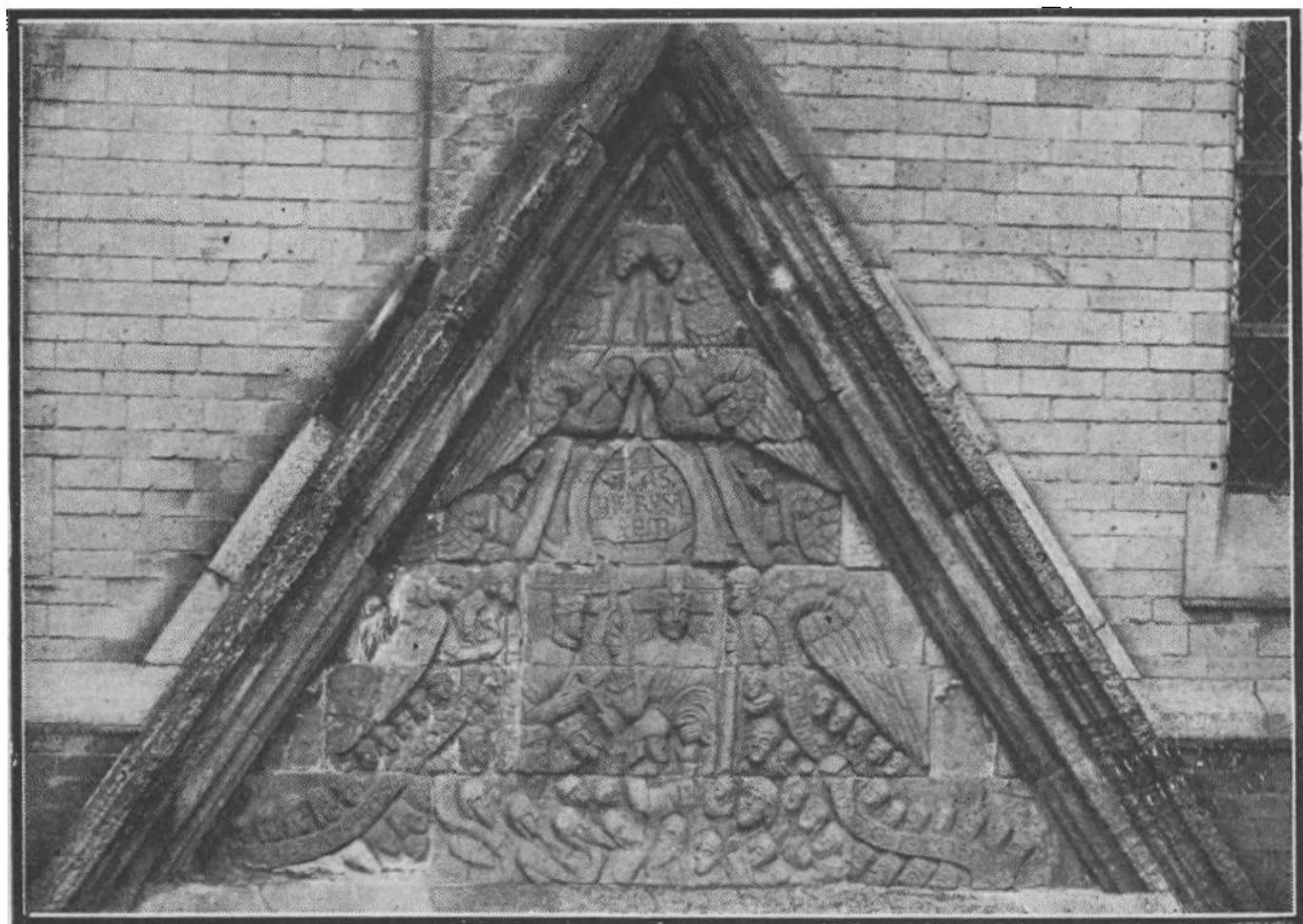
Denne Kirke har haft en stor Indflydelse paa Landsbykirkerne i Stiftet, noget allerede J. Helms var klar over. Herude var Soklerne og de tungt belastede Partier som Portaler og Piller af Granit, medens Murene opførtes af Tuf ligesom Domkirken. Herved bliver vi i Stand til i det store Hele at fastsætte disse Landsby-

kirkers Byggetid til Perioden 1120—1160 og vi maa give Haupt Ret, naar han paastaar, at Importen af Tuf til Egnen er hørt op, da Domkirken var fuldført.¹²⁾ Betegnende for disse Kirker er det, at de bestaar af Langhuse med kvadratisk Kor og Absis, de sidste smykkede af Pilastre og Lisener, indbyrdes forbundne af Rundbuefriser. Ogsaa paa Langhusets og Korets Mure kan man træffe en Leddeling, bestaaende af Lisener og Rundbuefriser, og i det Indre har Langhuset ofte Nischer til Sidealtre i Øst (f. Eks. Hvidding Kirke).

Ligesom Domkirken i Ribe var Moder for Stiftets Landsbykirker, saaldes havde Slesvig Domkirke ogsaa en vis Indflydelse paa Kirkerne i Angel, som i det Hele har mange Ejendommeligheder fælles med de jyske Kirkers Arkitektur fra det 12. Aarh.; alle i fælles Afhængighed af Domkirkebygningen i Lund. Grunden her til er let at finde. Dels stod Kannikesamfundene i Lund og Slesvig i Broderskabsforbindelse med hinanden, dels var Hertug Knud Lavard Statholder i Slesvig 1115—1131, og paa denne Tid, vistnok ca. 1120, er Domkirken i Slesvig blevet paabegyndt. Denne Tidsbestemmelse kommer man til ved at undersøge den saakaldte Petersportal, hvori der findes Ejendommeligheder, der giver den en Særstilling i Nordens Bygningskunst, og som gør det muligt at fastslaa dens Herkomst. I sin hele Opbygning minder den om Kathoveddøren. Den har før i Tiden været forsynet med en Baldakin ligesom Kathoveddøren, og begge Steder er Arkivolterne ikke, som det ellers er almindeligt i den romanske Stil, udfyldte med Rundstave, men er simpelt aftrappede. Endvidere har Arkivolterne begge Steder Hesteskoform. Begge disse Forhold genfinder vi i Burgund, hvor Ab-

¹²⁾ *Richardt Haupt*: Die Bau- und Kunstdenkmäler in der Provinz Schleswig-Holstein. 5 Heide i H. 1924. S. 655 ff.

bedkirken i Charlieu (1094) med sin indre Vestportals Komposition og Skulptur har haft stor Betydning for den danske Skulptur i det 12. Aarh.s første Halvdel. Skulpturstilen i denne Portals Tympanon er nemlig ganske den samme som paa den bekendte Døbefont i Tryde Kirke i Skaane, og nærmere Undersøgelser har vist, at

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

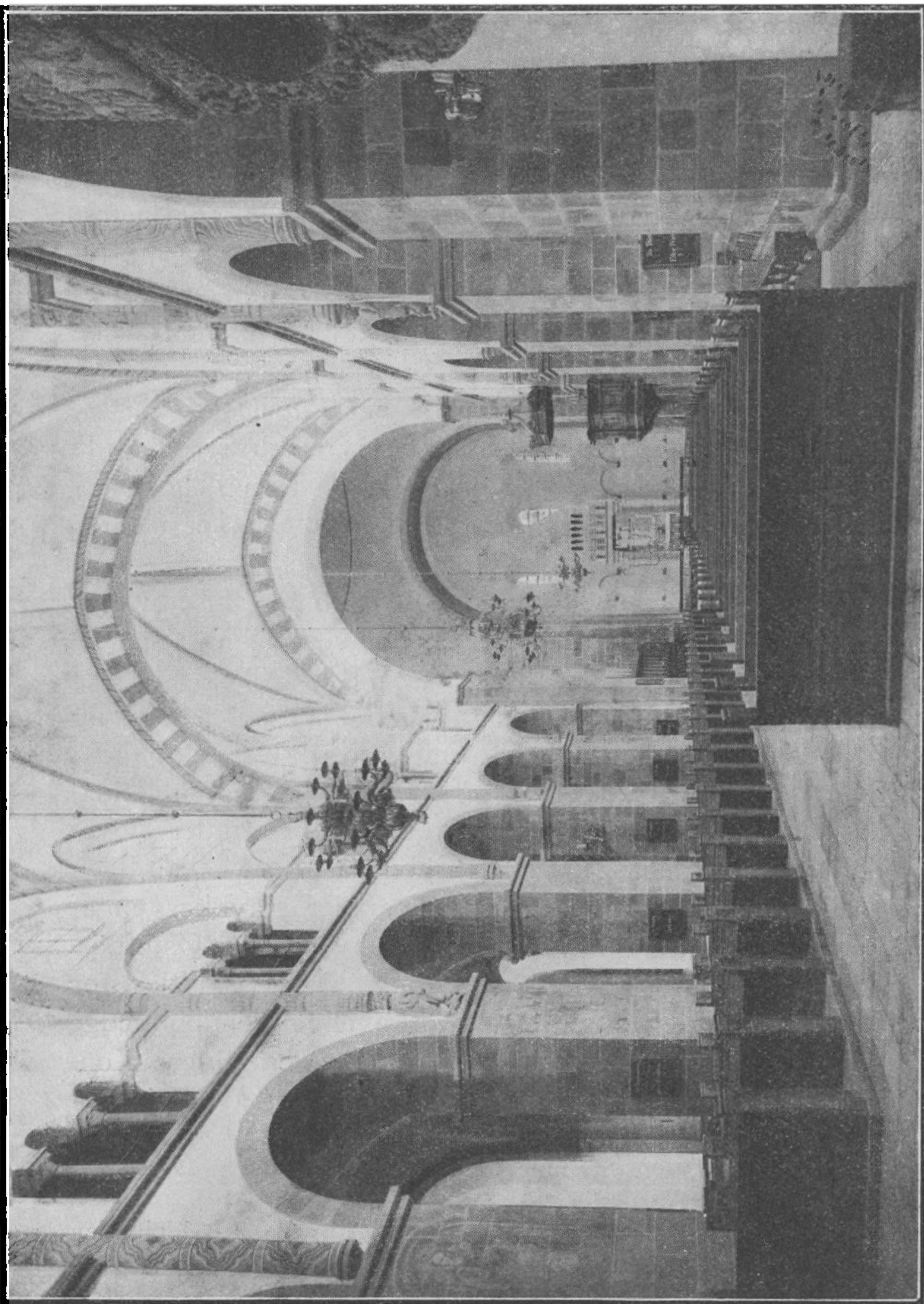
Fig. 10. Gavlfeltet over Kathoveddørens Portal.

Stenmesteren for denne Font, Majestatis, der ogsaa har arbejdet i Lunds Domkirke, har været stærkt præget af en overvejende burgundisk Stilart, og at hans bedste Værker staar i et nært Afhængighedsforhold til Kors kapitælerne i Cluny (1089—1095) og til det fornævnte Tympanon i Charlieu. Hermed er det slaaet fast, at Skulpturarbejderne paa Petersportalen og Kathoveddøren er udført af de ved Domkirkebygningen i Lund beskæftigede burgundiske Stenmestre. Mange andre Grunde kan anføres for dette. Den store Klosterkirke i Cluny var ind-

viet til Apostlene Peter og Paul. Mackeprang har nu paavist, at Petersportalen har paavirket Portalerne i Kvaderstenskirkene i Angel: Munkbrarup, Sørup, Norderbrarup og Havetoft. Til denne Gruppe hører ogsaa Husby. Paa alle disse Steder, paa to Portaler i Sørup og paa et Tympanon i St. Johannes paa Føhr, genfinder man Tympanonmotivet fra Petersportalen: Kristus mellem Peter og Povl. Det findes ligeledes i Sydportalen i Store Anst, i Vamdrup og Skanderup, Kirker, der alle staar i Forbindelse med Ribe Domkirke. I Angels Kirker, der er udførte i en fin Kvaderstensteknik, har vi følgende Grundplan: et Langhus, et kort, kvadratisk Kor, og Absis. De udmærker sig ved fint udførte Sokler, ved Pilastre og Gesimser rundt om Absis, ved rundbuede Vinduer, ved Søjleportaler, ofte smykkede med en Frontongavl. Til denne Gruppe hører Sørup, Munkbrarup, Norderbrarup, Husby, Lech i Friesland og St. Laurentius og St. Johannes paa Føhr. Bedst bevaret blandt disse er Sørup, som endnu har sin med Pilastre smykkede Absis.

De endnu bevarede Billedhuggerarbejder paa disse Kirker peger paa et saa nært Forhold til den samtidige skaanske og sydsvenske Skole, at de maa have et fælles Udspring, og af mange Aarsager mener jeg, at dette er at søge i »Kryptmesterens« Værksted i Lund. Elever, der er udgaaet herfra, er draget om i Angel og i Nørrejylland, i Vestergötland, i Smaaland og paa Gotland. Kun nogle faa Eksempler skal her anføres. I Ulsnis ved Slien ¹³⁾ træffer vi i Portalens Tympanon en Fremstilling af Kristus staaende mellem Kains og Abels Ofrer, og man har endnu herfra to liggende Løver med Mennesker i Munden, som har været anbragt paa Kapitælerne af en Portal. Samme System og samme Fremstilling i

¹³⁾ *Haupt*: 5. Abb. 349 og 798.

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

Fig. 11. Domkirken Indre set mod Øst.

Tympanon træffes paa Hallingbo Kirkes Portal paa Gotland, og Roosval¹⁴⁾ mener, at den er udført af Stenmesteren Majestatis, der har arbejdet i Lund ca. 1125—1140, og som er udgaaet fra Kryptmesterens Værksted. Ulsnisrelieffet er meget grovere i Udførelsen. Det tilhører Tiden omkring 1120—30 og er ikke beslægtet med Majestatis' Arbejder; dog har baade Ulsnismesteren og Majestatis staaet i Lære hos Kryptmesteren og har hjulpet til at give hans Stil og hans ikonografiske Program Udbredelse baade i Nord og Syd.

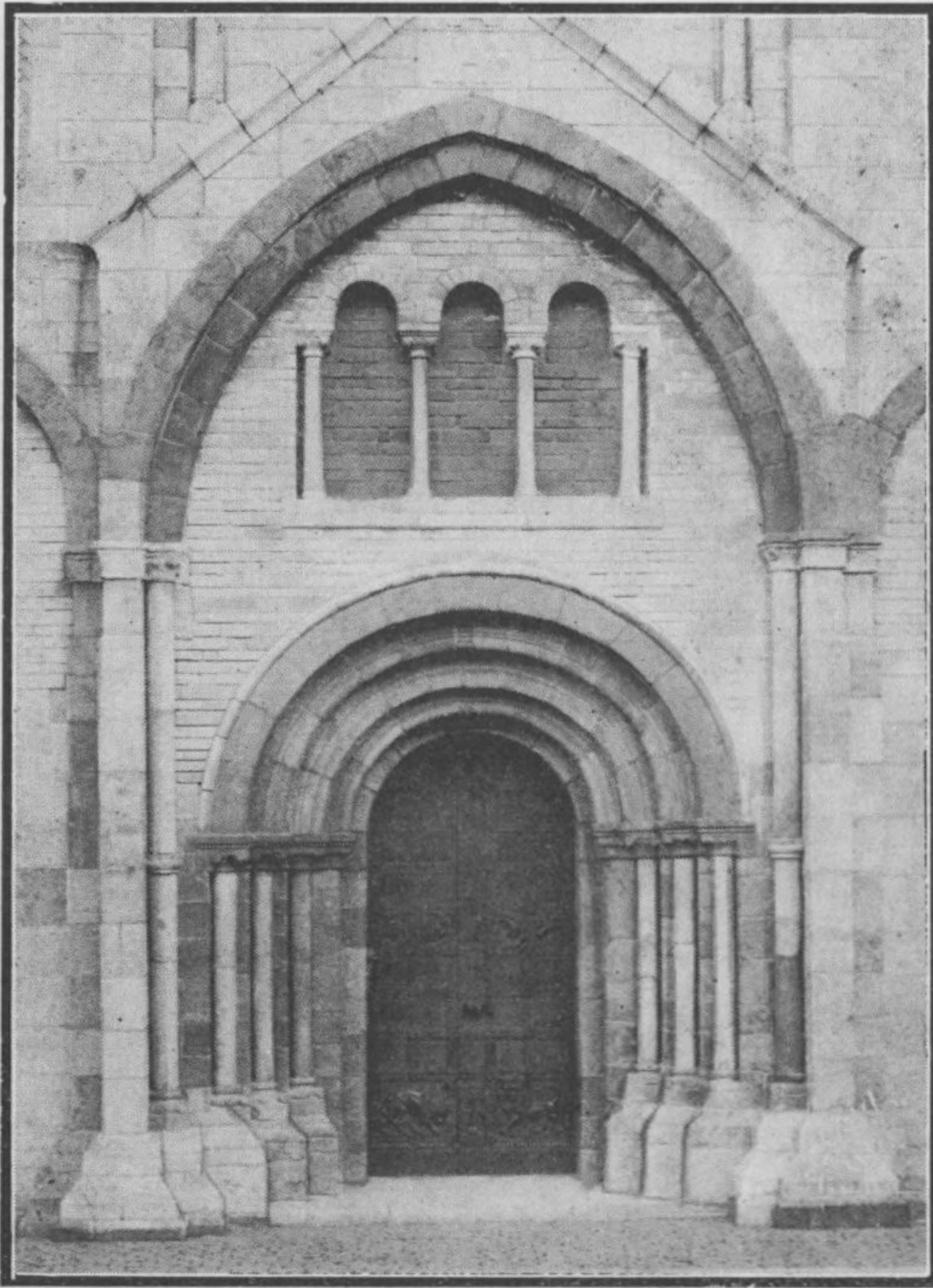
I Nørrebrarup¹⁵⁾ findes der en Søjlebasis (Fig. 5) med to kronede Menneskeskikkelser paa hver sin Side af en i en Nische staaende Helgen med en Palmegren. Disse Figurer med deres langstrakte Hoveder er i deres hele Karakter i Slægt med den vestfranske Kunst. Vi genfinder disse Hovedtyper paa Pilastrenes Baser i Absis' nederste Stokværk i Ribe. Nu ved vi, at Pilasterkapitælerne i det andet Stokværk i Ribe-Absis med deres Bladkranse svarer til den paa Baldakinen i det sydlige Tværskib og paa Kathoveddøren. I Østergötland i Sverige finder vi det samme Kapitæl som paa en Baldakin i Østtaarnet i Källstad.¹⁶⁾ Endvidere minder Hovederne paa Søjlebaserne i Sørup og paa Ribe Absis i en ganske forbavsende Grad om dem, der smykker en af de tre Vægkonsoller (Fig. 6) i Askeby Kirke i Østergötland, en Kirke, som i sin Grundplan fremviser den for Sydvestfrankrig, Akvitanien og Provence ejendommelige T-Form. Betegnende for disse Egne er endvidere Konsolfrisen, som saa ofte træffes i Angel, i Jylland og i

¹⁴⁾ *J. Roosval*: Die Steinmeister Gotlands. Stockh. 1918.

¹⁵⁾ *Haupt*: 5. Abb. 598.

¹⁶⁾ *William Anderson*: Østergötland tornkyrkor Meddelanden från Østergötlands Fornminnes- och Museiförening. 1925—26. S. 25.

Sverige, bl. a. i Rydaholm i Smaaland og i Østergötland i den førnævnte Askeby Kirke og i Vårdsberg. Naar danske Kirker er smykkede med Rundbuefriser, skyldes disse enten en direkte lombardisk Paavirkning eller er fra Lombardiet naaet hertil gennem Tyskland.

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

Fig. 12. Domkirkens Vestportal.

Anden Periode: Den sénromanske Domkirke.
(ca. 1176—ca. 1250).

Efter Branden 1176 gik man i Gang med langvarige og omfattende Arbejder for at ændre og istandsætte

Kirken. Det gjaldt først om at udbedre de skadelidte Emporer og om at faa Langhuset under Tag.

En Bestræbelse for en malerisk Gruppering af Murmasserne er særtegnende for den franske Unggotik i Champagne, hvor Domkirken i Laon kom til at danne Skole, og denne gjorde sig snart gældende i Tyskland. Stiftskirken St. Georg i Limburg a. d. Lahn (paabegyndt før 1220, Hovedalteret indviet i 1235) blev opført af en fransk uddannet Arkitekt, der er særlig paavirket fra Laon. Langhuset og Vestfacaden blev bygget i Lighed med Liebfrauenkirche i Andernach med Sideskibsemporer og to Vesttaarne. Tværskibet med de i Østmuren indlagte smaa Absis'er blev bygget efter samme Mønster som Domkirken i Speyer. Formodentlig har det ogsaa været Planen at bygge to Taarne i Øst, hvorved ogsaa Koret vilde blive ensdannet med det i Andernach. Huntze¹⁷⁾ har paavist, at Ribe i sin Grundplan minder om Domkirken i Speier og om St. Georg i Limburg. I Ribe var Planen dog allerede fastslaaet med den højromanske Bygning. Denne blev nu bibeholdt, og kun Murene og det indre blev istandsat i Overensstemmelse med den senromanske Stils Fordringer. Paa denne Tid stod Vestfalen i den nøjeste Forbindelse med Vestfrankrig, og fra omkring 1200 blev her udfoldet en forbavsende stor Byggeiver. Overalt i Landskabet byggede man Hallekirker med Kuppelhvælvinger og Tre-Vinduesgrupper. Denne første Periode af tung, vestphalsk Unggotik, sydfransk paavirket fra c. 1225—c. 1250, afløstes, da Gotikken endelig havde sejret, af en anden Periode, der strakte sig fra c. 1250 til c. 1265, og som har et lettere, rhinsk Præg med langt mere livlige Murflader. I Tilknytning til denne rhinsk-vestfalske Overgangsstil

¹⁷⁾ *Hans Huntze*: Die Stiftskirche St. Georg in Limburg a. d. Lahn. Zeitschrift für Gesch. der Architektur V. S. 33—47.

fremkom nu for en Del den ydre Dekoration paa Ribe Domkirke, saaledes Korsarmenes Gavlpazier med stigende Rundbuefriser og Vestfacaden med dens ægte vestfranske Tredeling. Vestportalen fik en Form, der blev betegnende for hele Omraadet omkring Nedrerhinen, og i Overensstemmelse med det rhinsk-vestfalske Skema¹⁸⁾ blev det Indre af Domkirken underkastet en gennemgribende Forandring. Den øverste Del af Forskirken smeltede sammen med Midtskibet, og i dette indbyggede man i Midten af det 13. Aarh. en Række 8-delte Ribbehvælvinger. Hvælvingerne blev rummelige, kuppelformede som de vestfalske, der atter stammede fra Poiton. De noget tilspidsede Gjordbuer blev brede, tunge, af en uhørt Kraft. Langs Gjord- og Skjoldbuerne lagde man efter ægte vestfalsk Mønster Rundstave. Disse blev ligesom Tværribberne baaret oppe af Dværgsøjler, der igen blev støttet af Pilasterstave, der udgik fra Arkadepillerne. I Tværskibet indbyggede man 6-delte Hvælvinger, der støttedes af Smaasøjler. I Tilknytning hertil genopførtes de ilde medtagne Emporer. Hermed er hele det Indre af Kirken blevet ændret med eet Slag. Tidligere var det de horizontale Linjer, der sammen med de glatte Flader var ret fremherskende; Kirkerummet gav Indtryk af Tyngde og Masse; nu var Murfladerne blevet afbrudte, Væggene var blevet levende og rytmiske, Rummet var blevet vidt og højt. Det inde-stængte og tunge var forsvundet, og den gamle Byg-

¹⁸⁾ *Johnny Roosval* har (i »Studier i Danmark«, Stockholm 1918, S. 20 ff) vist Forbindelsen mellem Skulpturen paa Vestportalen i Ribe og Brudportalen paa Domkirken St. Maria i Visby (omkr. 1225). Roosval mener endogsaa, at de elegante smaa Søjler i de nordlige Emporbuer i Ribe, som er opsat kort efter Ulykken i 1283), er udførte af gotlandske Stenmestre.

ning var blevet omformet saa meget som muligt. En ny Tids Mennesker havde taget den i Besiddelse og ændret den efter sine Behov og efter andre Idealer end dem, der raadede et Aarhundrede før.

Et af de interessanteste Vidnesbyrd om denne nye Periode i Ribe Domkirkes Historie er den af Billedhuggerarbejde fyldte Gavltrekant over Kathoveddøren (Fig. 10). Billedet forestiller det himmelske Jerusalem. Kompositionen er godt tilpasset efter den givne Ramme, og dens hele Opbygning drager Blikket opad. Alle de mangfoldige Skikkelser er grupperet omkring en Midtgruppe, som de alle betragter. Kristus sidder her ærefrygtindgydende ved Siden af Maria. Engle med mægtige Vinger staar paa begge Sider af dem, og Englegrupper, der formindskes opefter, betoner yderligere den lodrette Linje. Relieffer er udført i højt Arbejde og samler sig om det væsentlige, uden Forsøg paa en dybere Individualisering. Alt er anlagt paa Monumentalvirkning.

Ogsaa dette Billedhuggerarbejde tilhører den rhinsk-vestfalske Monumentalplastik fra det 13. Aarh.s første Halvdel, som igen staar i Forbindelse med den vestfranske. Af størst Betydning er det dog, at dette Ribe-Relief i sin Komposition minder ikke lidt om Centralportalens Tympanon i Portice de la Gloria paa Domkirken i Santiago¹⁹⁾, et Arbejde af den store Billedhugger Matteo og hans Medhjælpere fra Beg. af det 13. Aarh.

Dette har muligvis sin Forklaring deri, at Jakobisterne, som spredte deres Jakobssange, Jakobs-Legender og Jakobsmotiver ud over Landene, ogsaa har haft et Hjem i det lille Ribe, Byen med den virkningsfulde Silhuet, den By, der med sit sluttede og maleriske Præg,

¹⁹⁾ *Vidal Rodriguez*: El Portico de la Gloria de la Catedral de Santiago. II. Santiago 1926. Pl. XI.

sin af høj og ren Kunst fyldte Domkirke og sin dybe og rodfæstede Kultur endnu lyser som et kosteligt og uforgængeligt Smykke paa de grønne Enge ved Vesterhavets Kyst.

Fot. A. Lauridsen, Ribe.

Fig. 13. Domkirken set fra Sydøst.
